

(RUH HASTALIKLARININ GENEL SEMPTAMATOLOJİSİ)

DUYU VE KAVRAMANIN BOZUKLUKLARI

Tahir Özakkaş

ozakkas@hipnoz.com

Dış dünya hakkında bütün bilgileri insan duyu organları vasıtası ile elde eder. Duyu organları olarak belirttiğimiz organların faaliyetleri görme, işitme, koku, tad alma, dokunma şeklinde görülmektedir. Bu faaliyetler organizmanın içinde ve dış yüzeyinde bulunan umumî alıcı reseptörler vasıtası ile yürütülür. Cisim ve hadiselerin duyu organlarına tesiri neticesinde meydana gelen bu cisim yahut olaylar, ayrı ayrı hadiselerin birleşmesinden ibaret olan en basit psişik süreçte duyu diyoruz.

Duyuları vasıtası ile insan soğuk, sıcak, aydınlık, karanlık, acı, tatlı, ağrı.... v.s. gibi duyuları hisseder. Duyu bizi kuşatan varlığın, genellikle bütün bildiklerimizin başlangıcının ilk aşamasıdır.

Duyu yapısının bozulması neticesinde sensorial patolojiler ortaya çıkar. Bunlara , basınç, gıdıklama; soğukluk ve birçok diğer hoşya gelmeyen hisler gibi duyuları dahil etmek mümkündür. Duyusal patolojiler genellikle sıkıntı verici ve devamlı olur. Bu duyular bedenin tüm sahalarında gözlenebilir.

Duyusal patolojiler bir takım durumlarda hipokondiyak şikayetlerle birlikte ortaya çıkabilir. Bu belirtiler, hem somatik hem de ruh hastalıklarında, travmatik ensefalopatilerde, beyin damar hastalıklarında, nevrozlarda v.s. hastalıklarda karşılaşılabılır. Duyu reseptörlerinin bozukluklarına bağlı olarak, basit bir psikopatolojik belirti gibi ortaya çıkan hiperesteziler ve hipoestezilerde mevcuttur.

Hiperesteziya, bir takım duyuların yüksek miktarda keskin bir şekilde algılanmasından ibarettir. Bu tip bir rahatsızlığı olan birey adı bir lamba ışığını projektör gibi, ortamdaki eşyaların rengini çok parlak, ufak sesleri büyük gürültü gibi algılayabilir. Hiperesteziler, genellikle somatik hastalıklarda ve nevrozlarda ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda da akıl hastalıklarının başlangıcında da bu durumları görmek mümkündür.

Hiposteziye, uyarıların zayıf olarak algılanmasıdır. Hipostezisi olan bir birey, bu durumda etraftaki eşya ve hadiseleri solgun, sesleri anlamsız, kokuları zayıf olarak idrak etmektedir. Bu durum küntleşmiş hastalarda ve depresyon durumunda sık sık ortaya çıkmaktadır.

Dahili organlarda ortaya çıkan bir çok patolojik durumlarla ilgili olarak; parastezilerden duyu bozukluklarını ayırmak gerekir. Parasteziler, duyu bozukluklarından farklı olarak, muhtelif dahili organlarda meydana çıkan patolojik yapılanmalar neticesinde ortaya çıkmaktadır.

Duyular temel olarak alınan karmaşık ve muhtelif yapılanmalara, kavrama diyoruz. Kavrama olduğunda cisimlerin hacim, renk ve diğer özellikleri tamamen uyum içinde ve denk olacaktır. Duyu organları vasıtası ile objektif bir cismin, merkezi sinir sisteminde, algılanmasına "Kavrama" denir. Kavrama aktif bir fenomen olup diğer ruhsal fonksiyonlarla yakından alakalıdır. Mesela, insanın ruhsal durumuna bağlı olarak; ilgi alanları ve entellektüel durumu ile ilişkili şekilde civardaki eşya ve olaylar muhtelif şekillerde kavranabilir. Ressam seyrettiği tabiat manzarasını, yeşillikler arasından akıp giden dereyi sanatsal bir yaklaşımla inceleyip zevk duyarken, başka birisi aynı manzarayı seyrederken hiç bir hisduymadan seyredebilir. Veyahutta istirahat vakti dinlediği bir müzikten çok zevk alan birisi, bir başka zaman da aynı hazzı duymayabilir. Kavramalar bu şekilde değişebilmektedir.

Kavrama'nın bozuklukları 4 gruba bölünür:

1- Agnoziler

2- İllüzyonlar

3- Hallüsinasyonlar

4- Psikosensor bozukluklar

AGNOZİLER: "Gnozis" Yunan sözü olup, tanımak (idrak) "a" ise inkar manasına gelir; kelime olarak yani tanımanın bozulması demektir. Agnozi'ye duyu organlarının anatomik ve fizyolojik bozukluğu ile değil beyin korteksinin yüksek integratif bölümlerinin zedelenmesi neticesinde meydana gelir. Agnoziler bütün duyu organlarına ait olabilir.

Görme (optik) agnoziler nisbeten daha çok ortaya çıkmaktadır. Buna "Ruhî Körlük" de denir. Böyle bir bozukluğu olan hasta, her hangi bir eşyayı bakmakla tanıyabilmiyor, lakin eşyaya eli ile dokunduğunda bu eşyayı düzgün olarak kavrayabiliyor. Meselâ, hasta herhangi bir şekle bakarken orada tasvir olunan hadisenin özelliklerinin anlayabilmiyor. Bazı harfleri tanıyamadığı için, yazıyı okuyamıyor, (aleksiyon), bazen not yazılarını (optik amuziya), rakamları, renkleri, bir sıra durumlarda ise hasta tarafından çok iyi bilinen eşyalar sanki ilk defa görüyor gibi olmaktadır.

İllüzyon, Fransızca olup; aldatıcı tasavvur, yanılsama veya yanılsama demektir. Başka şekilde ifade edilirse tahrif olunmuş veya bozulmuş kavramdır. Duyu organlarına bağlı olarak illüzyonlar beş gruba ayrılır. Bunlar görme, işitme, koku, tad ve taktik

illüzyonlardır. Bazen illüzyonlar psiki olarak sağlam insanlarda da ortaya çıkabilir. Böyle durumlarda, olayı bir hastalık gibi değil, şu veya bu sebepten dolayı kavramanın zorlanma sonucunda veya fizikî hadiselerden dolayı ortaya çıkan patolojik olmayan illüzyonlar olarak kabul edilmelidir. Mesela kulağı ağır duyan veya gözü zayıf gören adamın ses ve eşyaları düzgün kavraması veyahutta içinde su bulunan bir kaba batırılan kaşığı kırılmış gibi görünüşü v.s. söylenebilir. İllüzyonlar bazen fizikî ve mânevî yorgunluk neticesinde de meydana çıkabilir.

Ruhsal bozukluklar sonucunda oluşan illüzyonlar meydana geldiğinde, hasta kendi hatasını düzeltebilmek iktidarında olmuyor. Yanlış kavrama bu durumlarda uzun müddetli devam edebilmektedir. İllüzyonlar düşünce bozuklukları ile ortaya çıkan hastalıklar döneminde (mesela, yüksek ateşle seyreden hastalıklar veya intoksikasyonlarda) daha çok karşımıza çıkmaktadır. Böyle zamanlarda illüzyonlar, aynı zamanda bir çok duyu organını da kapsayabilmektedir. Meselâ, hasta; hastahane personelini kendi akrabaları gibi görüyor, muhtelif alet ve cihazları acıba hayvanlara benzetebiliyor. Hastaların veya tıp personelinin birbiri ile yaptıkları sohbeti onun hakkında konuşuyorlar gibi algılıyor, mutfaktan gelen kokuyu insan etinin pişirilmesinden kaynaklanan kokuya benzetiyor v.s.... Duyu organlarına mahsus illüzyonlara ilave olarak, üç tür daha illüzyonlar mevcuttur. Bunlar affektif, verbal ve pareydolik.

Affektif (affektogen) illüzyonlar, duyguların, hissiyatın, güçlenmesi ile birlikte korku ile sıkıntı içinde bekleme dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumdaki bir hasta duvarda asılı olan paltoyu bir hırsıza, ağacın eğri budağını ona hücum etmeye hazırlanan zehirli bir yılan, pencere camından düşen gölgeyi bir canıye benzetebilir.

Verbal (latince verbalis-nutk, söz demektir.) İllüzyonlar oluştuğunda, hasta etrafındaki adamların normal sohbetleri, onun şahsına karşı yapılmış bir hakaret veya küfür olarak algılayabilir.

Pareydolik illüzyonlarda, etraftaki cisimlerin detayları, mesela duvarda asılmış bulunan bir halının nakışları ve muhtelif çizgileri, gökteki bulutları fantastik sahneleri hatırlatan hadiseler gibi algılanabilir. Bu çeşit illüzyonlar, delirium halinin (alkol psikoza) başlangıç safhalarında ortaya çıkabilir.

Hallüsinasyon (Hallücinatio)-Latin söz olup hayal görme (karabasma-sersemleme) demektir. Hasta bu dönemde, beynin kavrama merkezinde olmayan şeyleri hayalî olarak oluşturur. Yani objesiz kavramadır. İllüzyonlar gibi hallüsinasyonlarda duyu organlarına bağlı olarak beş çeşitte karşımıza çıkabilir. Bunlar görme, işitme, tad, koku ve taktıl hallüsinasyonlardır. Hallüsinasyonlar izole duyu organlarına münhasır olabildiği gibi, bunların birkaçı veya tamamını da kapsayabilir. Mesela hasta, bir dönemde koluna bir yılan dolandığını görebilir, onun nefesini işitir ve soğukluğunu hissedebilir.

İşitme hallüsinasyonlarında, hasta herhangi bir kişinin kendisini çağırdığını, tahkir ettiğini veya neler söylemesi gerektiğini telkin ettiğini işitebilir. Bazı hastalar “hiçbir mânâ ifade etmeyen sesler işitebilir. “Akoazm” olarak isimlendirilen bu tip hallüsinasyonlar elementer işitme hallüsinasyonları değildir.

Verbal (konuşma) hallüsinasyonları muhtevası itibari ile muhtelif şekillerde ortaya çıkabilirler: Ayrı ayrı sözler, uzun uzadıya söylenen nutuklar v.s. Hastanın kendisi ve etrafındaki adamlar için tehlikeli olan imperativ (otoriter) hallüsinasyondur. Bunlar emredici karakterli olup, hastaları suç işlemeye sevk edebilir. Bu tip hallüsinasyonların tesiri altında bir hasta kadın, kendi evladını balta ile öldürebilir. Bir başka hasta iş yerinde yangın çıkarmış, işyerinin tüm gerekli evraklarını yakarak imha etmiştir. Bu tip hastalar acilen hastahanelere alınmalı ve kapalı koğuşlarda nezaret altında tutulmalıdır.

Görme hallüsinasyonları bazen sade olabilir. Mesela kıvılcım, parlıltı, tütsü, çizgi v.s. şeklinde olabilir. Bunlara fopsiya denir. Bazan ise karışık ve murekkep tipte olabilir. Bu durumda hastalar, objektif olarak mevcut olmayan hayvanlar, muhtelif insanlar, hadiseler (mesela kavga meydanını hatırlatan sahneler v.s.) gördüğünü söyleyebilir. Ağır ruhsal hastalığa tutulmuş bir hasta şöyle demiştir; "Karşıma üç nefer adam geliyor. Birinin elinde bıçak, diğerinde tabanca, üçüncüsünde ise balta vardır. Onların üçü de benim."

Koku hallüsinasyonlarında olan hastalar, çoğunlukla burunlarına pis kokunun gelmesini (kokmuş et, keskin kokulu ilaç, v.s.) bildirmektedirler. Bazı durumlarda da hastalara günlerce yemek yemekten imtina etmektedirler. Bu yemeklere zehirli maddeler katıldığını ve yemeğin ölü etinden pişirildiğini söyleyebiliyorlar.

Taktil hallüsinasyonlarında hastalar bedenlerinin muhtelif bölgelerinde uyuşma, karıncalanma, gerilme, ağırlık, kaşınma gibi hislerin oluştuğunu, bedeninde böceklerin veya karıncaların gezdiğini söyleyebilmektedir. Bazı durumlarda bu böcekler sanki bedeni dişliyor, tırmalıyor ve rahatsızlık veriyor.

Taktil hallüsinasyonların visseral tipinde, hastalar dahili organlarında (yemek borusu, mide ve bağırsaklarında, eklemlerinde v.s.) diken, bıçak veya canlıların (arı, karınca, böcek, v.s...) olduğunu bildirmektedir.

Hallüsinasyonlar hangi duyu organına ait olmasından temel almayarak hakiki ve yalancı olmak üzere iki gruba ayrılır.

Hakiki hallüsinasyonların objektif (halusina tor obraz) kişinin dış muhitinde yerleşmiş olur. Mesela, ses duvarın arkasından, sokaktan, komşudan veya diğer odadan geliyordur.

Yalancı hallüsinasyonlar (pseudohallüsinasyonlar) daha karmaşık özelliklere haiz olup, sadece kavrama yetenekleri üzerinde değil, aynı zamanda düşünce yeteneklerini de kapsamaktadır. Bu zaman hallüsinasyonlar bedenin kendisinde yerleşmektedir. Bu durumlarda hasta sesi, kokuyu, acaib hayvanı bedenin içinde hisseder. Hastayla konuşulduğunda, seslerin beyninin içinden geldiğini söyler. Koku midesinden gelmektedir. Vahşi hayvanları ise "Beynimin gözü ile görüyorum" demektedir. Pseudohallüsinasyonlar genellikle karışık psikopatolojik sendromlarda, psihi automatizm veya Kandinski Klerombo Sendromunu terkip bölümünü oluşturur. Ayrıca şizofreni hastalığının gelişme döneminde karşımıza çıkar. Pseudohallüsinasyonlarda hastalar, seslerin onları takip ettiğini, kendi arzuları

dışında sanki kalbine sirayet ettiklerini belirtmektedirler. Aynı zamanda hasta kavranılan hadiselerle ona zorla telkin olduğunu ifade ediyordu.

Hipnagogik hallüsinasyonlar, uyku ile uyanıklık arasında sersem bir vaziyette iken ortaya çıkan görme hallüsinasyonlarına denmektedir. Bu çeşit hallüsinasyonlar bazı karışık hatıraların veya sahnelerin canlanması şeklinde olabilir. (Hastalar sanki televizyon programlarındaki spikerin, programını izlemektedir.) Bazen ise bir takım insanlar onu korkutup, hücum ediyor. Hasta gözünü açtığı zaman tüm bu sahneler yok oluyor. Bir müddet sonra bu sahneler yine tekrarlıyor. Bazı durumlarda hipnagogik hallüsinasyonlar uykudan uyanma döneminde ortaya çıkarlar.

Fonksiyonel Hallüsinasyonlar, yukarıda bahsedilen hallüsinasyonlardan farklı olarak, gerçek bir uyarana bağlı olarak ortaya çıkar. Uyarıcı faktör ortadan kalktıktan sonra, fonksiyonel hallüsinasyonda kaybolur. Mesela, trende yolculuk yapan bir şahıs, tekerlerin sesini işitir, bu seslerin yanında ona paralel olarak seslerde işitir. Bu paralel sesler genellikle kötü içerikli, onun şahsına hakaret dolu sözlerdir. Bu tip hallüsinasyonları, illüzyonlara benzetmek olabilir. Ancak, illüzyonlardan farklı olarak burada kişi hem trenin tekerlerinin sesini işitmekte, hem de onun şahsına yönelik hakaretvari sözleri de işitmektedir. Tekerleklerin sesi kesildiğinde, tren durduğunda, diğer seslerde otomatikman kesilmektedir. Böylelikle fonksiyonel hallüsinasyonlar öz karakterlerine göre illüzyonlardan ve yukarıda bahsedilen hallüsinasyonlardan farklılık arz etmektedir.